

טלטול אשפה בשבת

הקדמה:

על אף שאסור לטלטל מוקצה בשבת, חז"ל התירו באופנים מסוימים לטלטל דברים שנפשו של האדם קצה בהם, כגון קיא וצואה, או פסולת שנודף ממנה ריח רע, שכן דברים אלו מוגדרים כ'גרף של רעי', ויש בפינויים משום כבוד הבריות.

שאלה: האם מותר לזרוק אשפה בשבת, או שמא יש בכך איסור מצד הלכות מוקצה? כיצד ינהגו חיילי סיור שאכלו בשטח פתוח, לעניין פינוי האשפה?

א. מקור הדין

בגמרא מבואר שכל דבר שראוי למאכל בעלי חיים מצויים, אינו מוגדר כמוקצה:

תלמוד בבלי שבת דף קכח עמוד א:

תנו רבנן: מטלטלין את החצב (סוג של עשב, ומדובר כשהוא תלוש כמובן) - **מפני שהוא מאכל לצביים**, ואת החרדל - **מפני שהוא מאכל ליונים**. רבן שמעון בן גמליאל אומר: אף מטלטלין שברי זכוכית, מפני שהוא מאכל לנעמיות (בנות יענה). אמר ליה (אמר לו) רבי נתן: אלא מעתה, חבילי זמורות יטלטלו מפני שהוא מאכל לפילין! ורבן שמעון בן גמליאל (סובר): נעמיות (בנות יענה) - שכיחי (היו מצויות בזמנו), פילין - לא שכיחי (אינם מצויים, ולכן אין לטלטל חבילי זמורות).

וכן נפסק להלכה:

שולחן ערוך אורח חיים סימן שח סעיפים כז-כט:

עצמות שראויים לכלבים, וקליפים שראויים למאכל בהמה, ופרורים (אפילו) שאין בהם כזית - **מותר להעבירם מעל השולחן. אבל אם אין הקליפים ראויים למאכל בהמה - אסור לטלטלם...** כל שהוא ראוי למאכל חיה ועוף המצויים, מטלטלים אותו. ואם אינו ראוי אלא למאכל חיה ועוף שאינו מצויים - אם יש לו מאותו מין חיה או עוף, מותר לטלטל מאכל הראוי לאותו המין. ואם לא - אסור.

וכתב המשנה ברורה (על השולחן ערוך הנ"ל, ס"ק קיד):

אבל אם אין הקליפים ראויים - והוא הדין בעצמות שהם קשים, שאינם ראויים אפילו לכלבים (-שהם מוקצה)... אבל כל זה הוא דוקא אם נתפרקו לגמרי, לאפוקי (אך) **אם נשתייר מקצת בשר על עצמות - מותר לטלטל אותם אגב הבשר**.

❖ **לפי האמור, האם יהא מותר לטלטל בידיים קליפות של אגוזים, או עצמות שנשארו לאחר אכילת עוף?**

האחרונים התייחסו גם לדין מאכלים מקולקלים, ולקליפות שנמצאות באשפה כבר מלפני השבת:

שמירת שבת כהלכתה פרק כ סעיפים כו-כז:

דברי מאכל מקולקלים ולא ראויים לאכילת אדם ולא לאכילת בהמה - מוקצה הם ואסורים בטלטול. קליפות, גלעינים ועצמות שראויים למאכל אדם... אם השליכם לאשפה או לרחוב מבעוד יום - הם אסורים בטלטול.

נמצא, שפעמים רבות הפסולת שנמצאת בפח האשפה, מוגדרת כמוקצה גמור, ואין לטלטלה בשבת.

ב. 'גרף של רעי'

על אף האמור לעיל, מותר לטלטל את האשפה בשבת, כאשר היא מוגדרת כ'גרף של רעי', על פי המבואר בגמרא:

תלמוד בבלי ביצה דף לו עמוד ב:

אמר שמואל: **גרף של רעי, ועביט של מימי רגלים** (כלי חרס שמתפנים בהם) - **מותר להוציאן לאשפה...** סבור מינה (סבורים היו התלמידים): גרף של רעי, אגב מנא - אין, בפני עצמו - לא, (שכל מה שמותר לטלטל גרף של רעי הוא דווקא על ידי כלי, אך לא בידיים), תא שמע (אך מוכיחה הגמרא שלא כהבנתם): דהווא עכברתא דאשתכח בי אספרמקי דרב אשי (שפעם אחת נמצא עכבר מת בין הבשמים של רב אשי), אמר להו (להם) רב אשי: נקטה בצוציתה ואפקוה (תיפשו את העכבר בזנבו והוציאוהו. ומזה מוכח שמותר לטלטל דבר מאוס **גם ללא כלי**).

וכן נפסק להלכה:

שולחן ערוך אורח חיים סימן שח סעיפים לד:

כל דבר מטונף, רעי וקיא וצואה, בין של אדם בין של תרנגולים וכיוצא בהם, **אם היו בחצר שיושבים בה - מותר להוציאם לאשפה או לבית הכסא, ואפילו בלא כלי. ואם היו בחצר שאינו דר שם - אסור להוציאם**.

מבואר, שאין היתר לטלטל גרף של רעי, אלא במקום שיושבים בו והאשפה מפריעה להם. וכתב המשנה ברורה (בס"ק לד) על דברי השולחן ערוך הנ"ל:

אם היו בחצר שיושבים בה - היינו שדרים בה, כמו החצרות העשויות לפני הבתים, שהוא מקום דריסת הרגל, **והתירו לפנותו משום כבודו. והוא הדין אם הוא מונח במבוי במקום דריסת הרגל מותר לסלקו לצדדים**.

והגר"ע יוסף כתב:

חזון עובדיה שבת חלק ג עמוד רו:

ונראה דהיינו דווקא במבוי שדרך לשהות שם ולשוחח כמו שכתוב בביצה ל. אבל אם הוא ברחוב של רשות הרבים (שרק 'עובר' בו) לא... ולאפוקי (ולחוציא) ממה שכתב בשמירת שבת כהלכתה שכל דבר המטונף שנמצא בשבת, אפילו אם הוא ברחוב שבני אדם עוברים שם, מותר לפנותו אפילו בידו לבית הכסא, עד כאן. וזה אינו, דאמרינן ליה (שאנו אומרים לו) לך מהר לדרכך ואל תביט אנה ואנה.

❖ לפי זה, האם מותר לפנות בשבת פח אשפה מלוכלך,

שנמצא בחדר אוכל צבאי?

❖ האם חיילים האוכלים בשטח פתוח, צריכים להקפיד

לפנות את הזבל כשהם עדיין יושבים שם? או שהם

יכולים לפנות את הזבל כאשר הם כבר מתכוונים

ללכת?

❖ מה הטעם שהתירו חז"ל לטלטל גרף של רעי?

❖ האם כל זה נכון גם במקום בו אין עירוב?

על פי האמור, כתב המשנה ברורה (ס"ק קטו):

אם נתקבצו הרבה (עצמות וקליפות) יחד, ומאוס עליו להניחן כך על השולחן - **מותר להעבירן בידיים**, דהוו ליה לדידיה (שכן הם נחשבות לגביו) כגרף של רעי.

במהדורת 'דרשו', כתבו על דברי המשנה ברורה הנ"ל (הערה 121):

משמע מדבריו, שאף כשיכול לגרור את הגרף של רעי על ידי סכין, אין צריך לעשות כן, אלא רשאי לטלטלו בידיו, וכן משמע בביאור הלכה לקמן (סי' תרלח ס"ב ד"ה וביו"ט), וכן מבואר בתהילה לדוד (ס"ק מ), וכן כתב הגרש"ז אויערבך (שולחן שלמה ס"ק סט ושש"כ פכ"ב הע' קיא). מאידך, בשו"ת אגרות משה (או"ח ח"ה סי' כב אות יג) כתב שיש לטלטלו בסכין ולא בידיו.

ג. טלטול מן הצד

היתר נוסף לטלטול מוקצה מובא בכמה אחרונים:

'והגית בו'

דפי מקורות בהלכה צבאית ללימוד עצמי לחיילי צה"ל

יוצא לאור ע"י הרבנות הצבאית הראשית - ענף ההלכה - בית המדרש להלכה צבאית

מערכת: סא"ל הרב שהם עורקבי רע"ן הלכה, רס"ן הרב דב ברקוביץ רמ"ד הלכה,

סרן הרב דודי גרינפלד מפקד בית המדרש, אע"צ הרב חנניה שפרן

בתיבה ועריכה: טור' ר' יהודה בן חיים

הקו הפתוח: 052-9414414. נשמח לשאלות ולתגובות: bmlhalacha@gmail.com

להצטרפות לקבוצת ההלכה יומית לחיילים בוואצפ וקבלת דפי 'והגית בו' (קבוצה שקטה),

סרקו את הקוד הבא:

